

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 11 (Haziran/June 2023), s. 331-349.
Geliş Tarihi-Received: 07.04.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 17.05.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1279008

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Ordu Ağzı Söz Varlığına

From Divânu Lugâti't-Türk to Ordu Dialect Vocabulary

Vehbi AKDİ*

Öz

Türk dilinin söz varlığı, eski Türkçe döneminden itibaren bünyesinde meydana gelen ses, biçim ve anlam değişimleriyle birlikte dikkate alınıp üzerinde kapsamlı araştırmaların yapılmasını gerektiren bir saha olarak araştırmacılara muhtelif malzemeler sunmaktadır. Eski Türk yadigarlarından *Dîvânü Lugâti't-Türk*, Türk dilinin zenginliğini ve derinliğini ortaya koyan önemli bir eserdir ve Türkçe üzerine yapılan her araştırmada başvurulması ve araştırılacak konunun içeriğine göre de yeniden incelenmesi gereken çok yönlü özelliklere sahiptir.

Türkiye Türkçesi ağızları içerisinde Batı grubunda yer alan Ordu ağzı, diğer ağızlara göre farklılıklar taşımakta ve ilin idari sınırları içerisinde üç ayrı ağız bölgesinden oluşmaktadır. Türk dilinin 11. yüzyıldaki dil özelliklerini, lehçe ve ağız farklılıklarını, ses ve yapı bilgisini anlatan, halk bilimi ile edebiyatına malzeme kazandıran *Dîvânü Lugâti't-Türk*'te geçen "ırgamak, mah, yarımşınmak" gibi birçok kelimenin Ordu ağzı söz varlığında bir asır önceki anlamsal işlevleriyle yaşadıkları tespit edilmiştir. Gerek *Derleme Sözlüğü*'ne yeni kelimelerin kazandırılması gerekse Eski ve Orta Türkçenin söz varlığı ile Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılacak karşılaştırma-benzerlik içerikli çalışmalar Türk dilinin söz varlığını ortaya koymak adına alanyazına önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, söz varlığı, Dîvânü Lugâti't-Türk, Türkiye Türkçesi ağızları, Ordu ağzı.

Abstract

Vocabulary of the Turkish language offers various materials to researchers as a field that requires extensive research on it, taking into account the sound, form and meaning changes that have occurred in its structure since the old Turkish period. *Dîvânü Lügat-it Türk*, which is among the old Turkish heirlooms, is an important work that reveals the richness and depth of the Turkish language and it has multi-faceted features that should be consulted in every research on Turkish and should be re-examined according to the content of the subject to be researched.

Ordu dialect, which is in the western group of Turkey Turkish dialects, compared to other dialects has differences and consists of three different dialect regions within the administrative borders of the province. It has been determined that they live with their semantic functions a century ago; many words such as "ırgamak, mah, yarımşınmak" in *Divan-ı Lügat-it Türk*, which explains the linguistic features of the Turkish language in the 11th century, dialect and dialect differences, phonetic and structural knowledge, and contributed material to folklore and literature, are found in Ordu dialect vocabulary. Both the

* Öğr. Gör., Ordu Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Ordu/Türkiye, e-posta: vehbiordu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9412-7771.

introduction of new words into the compilation dictionary and the comparison-similarity studies to be made on the vocabulary of Old and Middle Turkish and the dialects of Turkey Turkish will provide important contributions to the literature in order to reveal the vocabulary of the Turkish language.

Keywords: Turkish language, vocabulary, Dîvânü Lugâti't-Türk, Turkey Turkish dialects, Ordu dialect.

Giriş

Kültür-millet ilişkisi oldukça karmaşık ve derin bir yapıya sahiptir. Milletlerin kültürü; o milletin tarihi, coğrafyası, sosyal yapısı, dil ve inançları gibi birçok faktörün etkisi altında şekillenir. Bu nedenle kültür ve millet birbirinden ayrılamaz ve birbirlerini her dönemde etkiler. Bir milletin kültürü, onun kimliğinin temel bir parçasıdır ve kültürel özellikleri, bir milletin diğerlerinden ayırt edilmesini sağlar.

Kültür, bir milletin değerleri, inançları, sanatı, edebiyatı, müziği, yemekleri, giyim tarzı ve gelenekleri gibi birçok öğeden oluşur; bir milletin tarihini yansıtır ve gelecek nesillere aktarılır. Ancak kültür, sadece bir milletin iç dünyasında değil, aynı zamanda diğer milletlerle olan ilişkilerinde de önemli bir rol oynar ve farklı milletler arasında karşılıklı anlayışı artırır, hoşgörüyü teşvik eder. Kültürel etkileşim, insanlar arasındaki bağları güçlendirir ve farklı kültürlerin birbirlerinden öğrenmelerini sağlar.

Özetle, kültür ve millet arasındaki ilişki, birbirlerini etkileyen ve birbirlerini şekillendiren karmaşık bir süreçtir. Bir milletin kültürü, o milletin kimliğinin temel bir parçasıdır ve diğer milletlerle olan ilişkilerinde de önemli bir rol oynar.

Kültürün devamlılığına katkı sağlayan dil, bir toplumun kültürel mirasının korunması başta olmak üzere milletlerin hayatındaki önemli araçları arasında yer almıştır. Dil, bir taraftan toplumların tarihsel değerlerinin, geleneklerinin ve kültürel mirasının aktarılmasına yardımcı olurken diğer taraftan önceki nesillerden gelen bilgilerin bir havuzda toplanarak birikmesini sağlar.

Toplumların hafızası olan dil, milletlerin tarihlerindeki çok yönlü değişimleri insanlığa mal olmuş eserler vasıtasıyla yansıtır. Değişime açık olan dil, tarihsel süreçte birçok değişiklikler geçirerek alıntılar ve verintiler yoluyla farklı dillerden etkilenir ve diğer dilleri de etkiler. Birtakım etnik gruplar ve ülkeler arasındaki etkileşimler sonucunda çeşitli değişimler göstererek yolculuğunu sürdüren dil; yadigâr eserleri, değişim ve gelişim haritalarıyla araştırmacılara daima malzemeler sunar. Bununla birlikte bir topluluk kendi dil ürünleri olan şiirlerini, hikâyelerini, atasözlerini ve deyimlerini yani kültürel değerlerini yansıtan her öğeyi dili kullanarak meydana getirir ve yine dil vasıtası ile geleceğe ulaştırır.

Kişiler arası anlaşılır ve etkili iletişim, konuşurların birbirini daha iyi anlamasını sağlar, bir paydada buluşabilme ortak şuur teşekkülüne ve milli kimlik bilincinin doğmasına zemin hazırlar. Bu durum yalnız ses ve anlamı kapsamaz, ses ve anlam yönünden toplumsal hafızayı içerir. Bu bakımdan dil, art zamanlı bir süreçtir (Crystal, 2007, s. 52-57).

Bireyden topluma giden ve sonunda milleti oluşturan kültür aracı dil; şekil, söyleyiş ve mana yönünden farklılıklar gösterir. Bu yönüyle dil, konuşurlarına zengin bir düşünce ve kültür hayatının imkanlarını sunar (Bacaklı, Kapağan ve Kundakçı, 2016, s. 3260).

Eski dönemlere ait eserlerin bilimsel içerikli tarih, folklor ve gramer çalışmalarına çok yönlü birtakım katkıları bulunmaktadır. Bu katkıları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Dilin Tarihsel Gelişimini Anlamak: Eski dönemlere ait eserler, dilin tarihsel gelişimini anlamak için önemli kaynaklardır. Bu eserlerdeki dil kullanımı, o dönemin gramer yapısı ve söz varlığını gösterir. Bu bilgiler, dilin zaman içindeki değişimini ve gelişimini anlamak için önemlidir.

2. Dilin Yapısını ve İşleyişini Anlamak: Eski dönemlere ait eserler, dilin yapısını ve işleyişini anlamak için de önemli bir kaynaktır. Bu eserlerdeki gramer kuralları, kelime öbekleri ve cümle yapıları, dilin yapısal özelliklerini ve nasıl işlediğini gösterir.

3. Dilbilim Araştırmalarına Kaynak Olarak Kullanmak: Eski dönemlere ait eserler, dilbilim araştırmalarında kaynak olarak kullanılabilir. Özellikle, dilin tarihsel gelişimine ilişkin araştırmalar için bu eserler önemli bir kaynak teşkil eder.

4. Dilin Kültürel ve Tarihsel Bağlamını Anlamak: Eski dönemlere ait eserler, dilin kültürel ve tarihsel bağlamını anlamak için de önemlidir. Bu eserlerdeki dil kullanımı, o dönemin kültürü ve tarihi hakkında bilgi verir.

5. Dilin Kullanımını ve Etkileşimini Anlamak: Eski dönemlere ait eserler, dilin kullanımını ve etkileşimini anlamak için de faydalıdır. Bu eserlerdeki dil kullanımı, iletişim ve etkileşim biçimlerini gösterir ve dilbilimcilerin dilin işleyişini daha iyi anlamasına yardımcı olur.

Divanu Lügati't-Türk Üzerine

Atalay, *Dîvânu Lugâti't-Türk* üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında bir taraftan dönemin siyasî koşulları hakkında bilgiler sunmuş, diğer taraftan da eserin önemi ortaya koyan değerlendirmelerde bulunmuştur. Hicretin III. asrından, X. asrın ortalarına kadar Türklüğün altın devri olduğunu ifade eden Atalay, bu devirlerde Türklerin Çin sınırlarından Avrupa ortalarına, Kuzey Buz Denizi'nden Büyük Okyanus'a ulaştıklarını ve kendilerini tanıttıklarını söyler. Dolayısıyla Türklüğün hüküm sürdüğü bu geniş coğrafyada Türk dilinin üstün tutulacağından bir şüphe yoktur (Atalay, 2018, s. VIII). Paha biçilemeyecek kadar değerli olan bu eser, Türk dillerinin kamusudur ve eski eserlerden hiçbiri bu eser kadar önem kazanmamıştır (Atalay, 2018, s. X)

Eser ile ilgili olarak Ercilasun ve Akkoyunlu; giriş, metin, çeviri, notlar ve dizin bölümlerini içeren detaylı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada da eserin içeriği ve özellikleri ele alınmıştır. *Dîvânu Lugâti't-Türk*, ilgili tarihî ve edebî kaynakların tamamında ansiklopedik sözlük olarak değerlendirilir. Karahanlı döneminin iki büyük eserinden bir olan *Dîvân*, tarihi ve bugünkü Türk lehçeleri hakkında kayda değer ve kapsamlı söz ve dil bilgisi malzemeleri sunması sebebiyle dil araştırmalarında başvuru kaynağı işlevi görmektedir. Eserin muhtevası hakkında genel bilgiler şu şekilde özetlenebilir: 9 bin civarında Türkçe kelimenin Arapça karşılığı verilir. 11. yüzyıl ölçünlü Türkçesinin küçük bir grameri, eseri ve Türk boyları diyalektolojik çalışmasıdır. Etnolojik bilgiler içeren coğrafya kaynağıdır. Yer adlarının yanı sıra kişi adlarına yer veren bu onomastik çalışma; âdet, inanış, giyim-kuşam, silah, alet, eşya, eğlence, oyun, çalgı gibi geniş bir yelpazede halk bilimi içerikli bilgiler sunar. Hekimlik kitabı, atalar sözü külliyyatı ve şiir antolojisi olması gibi birçok özelliği içerisinde barındırır (Ercilasun, Akkoyunlu: 2018, s. XVII-XVIII).

Ordu Ağzının Türkiye Türkçesi Ağzları İçerisindeki Yeri

Buran; dil, lehçe ve ağız sınıflandırmalarının, dilin beş temel unsuru olan ses, şekil, yapı, söz varlığı, söz dizimi ve vurgu bakımından birbiriyle birleşen veya büyük ölçüde benzerlik gösteren ögeler üzerinden tespit edildiğini, benzerlik ve farklılıklarına göre de gruplandırıldığını dile getirir. Araştırmacıya göre bu ölçütler, dikkate alınarak dünya

dillerinin tasnifi yapılmıştır. Dillerin bu tasnif yöntemi, bir dilin lehçeleri ve ağızları için de geçerlidir (Buran, 2011, s. 41)

Karahan tarafından Türkiye Türkçesi ağızları Doğu, Batı ve Kuzeydoğu Grubu ağızları olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bu sınıflandırmada Ordu ağzı Batı Grubu ağızları içerisinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra aynı tasnifte Ordu merkez ilçe başta olmak üzere Mesudiye hariç batı grubu V. alt grupta, Mesudiye ise VI. alt grupta yer almaktadır (Karahan, 2010 s. 1,2)

Bu çalışmada Türk dili, tarihi, folkloru ve kültürü hakkında birçok bilgi barındıran *Dîvân*'ın söz varlığı ile Ordu yöresinin söz varlığı arasındaki paralelliğe dikkat çekilmiştir. Atalay ile Ercilasun, Akkoyunlu'nun çalışmaları baz alınarak *Dîvân*'ın söz varlığı taranmıştır. *Dîvân*'da bulunan ve Ordu ağzı söz varlığında bugün de konuşurlar tarafından gerek birtakım ses değişikliğine uğratılarak gerekse bir asır öncesinin şekil ve anlam özellikleriyle korunup kullanılan kelimeleri tespit edilmiştir (Atalay, 2018, Ercilasun, Akkoyunlu, 2018) *Dîvân*'da var olan ancak Ordu yöresinin ağız özelliklerini ortaya koyan araştırmalarda ve *Derleme Sözlüğü*'nde geçmeyen bazı kelimelere de bu çalışmada tanık gösterilerek yer verilmiştir (DS, 2019) Bunun yanı sıra *Dîvân*'da geçen *başla-*, *bat-*, *belgür-* (*belir-*), *bilezük*, *boz*, *bozuk*, *egri*, *erk*, *erkeklen-*, *keç-* (*geç*), *sök-*, *tavar*, *tiken*, *üstün* vb. birçok kelime, varlığını ölçünlü dilde sürdürmesi sebebiyle bu çalışmanın içeriğine dahil edilmemiştir. Çalışmada ayrıca bir kökten türeyen kelimeler aynı madde içinde değerlendirilmiş; aldığı ekle kategori değiştiren kelimeler, ilgili maddenin içerisinde yer almıştır.

agızla-, ağızla-

agızla-: ağız açmak. I, 302 - 5 (Atalay, 2018 s. 11).

agızla-: ark vb. şeylere ağız yapmak 152 / 132 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018 s. 543).

ağızla-: a. Bir şeyin ağız kısmını onarmak (DS/1, 2019, s. 100, Küçük, Ateş, 2017, s. 33).

Kelime, açmak ve yapmak anlamlarından farklı bir anlama gelecek şekilde ancak ilk anlamına yakın bir görevle Ordu ağzında işlevini sürdürmektedir.

agu, agula-, ağulan-, avu

agu: ağı, zehir [Rad., Az., Kaz., Kr., Çağ.; Caf., P. P. An. İnd. T. T.]. Krş.: Rad. - av, â: Yak. - aba. I, 89 - 19, III, 339 - 21 (Atalay, 2018, s. 13).

agu: Zehir 57 / 43, 592 / 485, *agula-*: zehirlemek 156 / 135 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 545).

ağu (I): 1. a. zehir DS/1:114; *ağulan-*: a. zehirlenmek (DS/1, 2019, s. 114).

Ordu ağzı söz varlığında kelime, *ağu* şeklinin yanı sıra sıklıkla *avu* (DS/1, 2019, s. 394; OİYA, 2001, s. 335) olarak kullanılmaktadır. Yöre ağzında isim soylu bu kelimeye +*lA-*, +*lAn-* gibi yapım ekleri getirilerek eylem görevi yüklenir.

al, al, alda-, aldağ vermek, aldağ

al: hile, al. [Rad. Çağ., Uyg.; Caf., An. İnd. T. T.; İd.]I, 63-13, 1-20; *alda-*: aldatmak. [Rad.; İd.; A. D. D.; Der.]. I, 273 - 11 (Atalay, 2018, s. 17-18).

al - al: hile, aldatma 43 / 30, 53 / 39, 167 / 144; *alda-*: hile yapmak, aldatmak 139/122, 237/206 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 547).

al (I): 1. a. hile, tuzak (DS/1, 2019, s. 165), *aldak vermek*: d. Hile yapmak, kandırmak (OİYA, 2001, s. 333), *aldak*: a. Hile (OİYA, 2001, s. 333); *aldamak*: a. Aldatmak kandırmak (OAD, 2006, s. 26) (Küçük, Ateş, 2017, s. 43).

arığ, arıg, arık, aruk, arıkla-

arığ: epeyce, çokça. [Rad., Şor., Leb., Sag., Koy., Kaç., Kız.]. I, 241 -23, II, 328 -16, III 41-18; *arık*: zayıf, cılız (Oğuz ve Kıpçakça). [Rad.; Rab.; Müh.] I, 66-6 (Atalay, 2018, s. 32-33).

arig: tamamen, iyice 64/50, 122/ 108, 125/110, 127/112, 189/161, 428/335, 462/366) *arık*: Oğuz ve Kıpçak lehçesinde cılız 45 / 31 (Ercilasun, Akoyunlu, 2018, s. 554-455).

aruk (I) -1: a. zayıf, cılız, sıska.; *arıklamak (II)*: 1. a. zayıflamak (DS/1, 2019, s. 317).

aruk, arık, arukluk

aruk: yorgun. [Rad., Çağ.; Caf., P. P., U.; İd., Hou.]. Kr.: Rad., Ö. D. - arık. I, 66 - 2, 148 - 4, 259 - 8, 298 - 10; II, 28 -3; *arukuluk*: yorgunluk. I, 150-10, II, 316-10 (Atalay, 2018, s. 39)

aruk: yorgun 45/31 (Ercilasun, Akoyunlu, 2018, s. 559).

arık (II): 1. a. zayıf, cılız, sıska (DS/1, 2019, 316); *aruk*: a. eli ağır; uyuşuk (OİYA, 2001, s. 334).

Ordu ağzı söz varlığında *arık/arıg* kelimesi *ac aruğ* şeklinde bir ikileme tertibi içerisinde yöre halkı tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu ikileme grubu içerisinde *aruğ* kelimesi *Dîvân'* da olduğu gibi tamamen, çok; yorgun anlamlarına gelmektedir. Yani *ac aruğ* söz grubu *çok aç, tamamen aç; aç ve yorgun* anlamlarını karşılamaktadır.

aşla-

aşla:- kap kenetlemek. [Rad., Kaz.; İd.]. I, 286-19 (Atalay, 2018, s. 43).

aşla:- yemek kabı vb. şeyleri tamir etmek, çöken yerleri düzeltmek. 53/38, 146/126 (Ercilasun, Akoyunlu, 2018, s. 561).

aşlamak (I): Katmak, karıştırmak.; *aşlamak (II)*: 2. yamamak (DS/1, 2019, s. 360).

aya-, ayama

aya:- lakap vermek; korumak. Krş., Rad., Uyg.; K. B.; - ay:- lakap vermek. I, 271 - 13; *ayağ*: lakap, takma ad. Krş.: Müh - aya. I, 271 - 11, III, 172 -7 (Atalay, 2018, s. 53).

aya:- unvan vermek. 139/ 12 (Ercilasun, Akoyunlu, 2018, s. 566).

ayama: a. lâkap, takma ad (DS/1, 2019, s. 406, DS/6, 2019, s. 4434, OİYA, 2001, s. 335, AA, 2002, s. 117, OAD, 2006, s. 26).

Dîvân' da *ayamak* şekliyle de kullanılan kelime, Ordu ağzı söz varlığında aynı fiilimsi grubu eklerinden olan *-ma/-me* ekiyle *-ayama-* ölçünlü dilde takma ad olarak kullanılan kelime grubunun yerini tutarak yaşamaya devam etmektedir.

bağırsuk, bavursuk, bağarsuk

bağırsuk: bağırsak. [İd.] Krş.: Rad.; Caf. - bağırsak: Rad., Kg., Türkm. - *bavursak*. I, 502 - 6 (Atalay, 2018, s. 60).

bağırsuk: bağırsak 251/220 (Ercilasun, Akoyunlu, 2018, s. 570).

bağarsuk: a. bağırsak (DS/1, 2019, s. 446).

Kelimenin bir asır sonra dahi Ordu ağzında aynı sesletimle konuşur tarafından tercih edilmesi ağızların dil devamlılığını göstermesi bakımından kayda değerdir. *Derleme Sözlüğü'*ne *başarsuk* şeklinde kayda geçirilen kelime yöredeki birçok konuşur tarafından *Dîvân'*daki biçimiyle telaffuz edilmektedir.

bakanuk, bakayak, bakayuk, bakanak

bakanak: at tırnaklarının iki tırnakları arası ve iki tırnaktan her biri. Bk: bakayuk. III, 177-2 (Atalay, 2018, s. 62).

bakanuk: atın toynağının setleri 522 / 422; *bakayak*: toynaklıların toynak arası çatalı ve çatalın bir parçası 522 / 422; *bakayuk*: atın toynağının setleri 522 / 422 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 571).

bakanuk (I): 2. a. geviş getiren hayvanların tırnaklarının arası (DS/1, 2019, s. 490, OAD, 2006, s. 28) .

bek, bekiş-, bekit-, beküş-, beküt-, bekeş-, bekiştir-

bek: muhkem, kavi, pek, sağlam, sıkı. Bk: berk. [Rad., Taran., D. Tür., Çağ., Kg.; Caf., T. T., An. İnd.]. Krş. Rad., Kr., Türkm. Çağ., D. Tür.; Müh.; Rab.; İd. - berk. I, 333-26, 349-18, III, 11-4 (Atalay, 2018: 79); *bekiş-*: pekitmek, sağlamlaştırmak. II, 105-6 Bk: *bekit-*. [Rad., Çağ., D. Tür., Taran., Kg.; İd.]. II, 309 - 9, *beküş-*: pekiştirmek, (Atalay, 2018: 80); *beküş-*: pekişmek, sağlamlaşmak. II, 105 - 6 (Atalay, 2018, s. 81).

bek: sağlam, muhkem, sıkı. 168 / 145, 176 / 150, 229 / 198, 449 / 352 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 581); *bekiş-*, *beküt-*: sağlamlaşmak. 321/262, , *bekit-*, *bekit-*: sağlamlaştırmak 420 / 329 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 581) *bekü-*: sağlamlaşmak. 563/464 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 582).

bek (I): zf. sert, katı, sağlam, kuvvetli (DS/1, 2019, s. 600, OAD, 2006, s. 29); *bek*: a. pek, kavi, sağlam (KİAT, 1994, s. 308); *bekeş-*: pekişmek, sertleşmek (OİYA, 2002, s. 336); *bekiş-*: pekişmek, sertleşmek, katılaşmak, sıkışmak (DS/1, 2019, s. 602); *bekiştir-*: Sağlamlaştırmak, pekiştirmek, sıkıştırmak, sertleştirmek, katılaştırmak (DS/1, 2019, s. 603); *bekit-* (I): Sağlamlaştırmak, pekiştirmek, sıkıştırmak, sertleştirmek, katılaştırmak (DS/1, 2019, s. 603, OAD, 2006, s. 29).

*Dîvân'*da *bekü-* fiili madde başı olarak bulunmaktadır ancak kelimenin isimden türeyen fiil hâli Ordu yöresi ağızlarıyla ilgili bu zamana kadar yapılan çalışmalarda tespit edilememiştir.

belinlemek, berinlemek

belinle-: belinlemek, korku ile uykusundan sıçramak, hayvan habersizce bir şeyden korkup sıçrayarak ürkmek. [Rad.; Caf., U. Man.]. III, 409-19 (Atalay, 2018, s. 83).

belinle-: (insan için) korkup uykudan sıçramak, (hayvan için) bir şeyden korkup sıçramak ve kaçmak 621 / 516 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 582).

belinlemek, *belinlemek* (I): şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırarak (DS/1, 2019, s. 618); *berinle-*: şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak, afallamak, şaşırarak (DS/1, 2019, s. 619); *berinne-*: Ansızın uyandırılınca korkmak (OİYA, 2001, s. 336).

bert-, bertin-, bertiş-, bertik, bertil-

bert-: berelemek. Krş.: Rad., Taran. – *Bert* - : kertmek. III, 425-24; *bertin-*: berelenmek; el yorgunluk peyda etmek. Krş.: Rad., Kg. – *bertil-*: burkulmak II, 237-26, 237-22, 237-25; *bertiş-*: sertleşmek, birini kesmek veya yaralamak. 203-8, 203-4, 203-7 (Atalay, 2018, s. 85).

bert-: bertmek, yaralamak, kırık görülmeyecek şekilde kırmak 628 /524 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 583).

bertik: 2. a. incinmiş, burkulmuş eklem.; *bertik*: 3. a. İncinme, burkulma: Kırığı, çıkığı yok dedi, sadece bertikmiş (DS/1, 2019, s. 636); *bertil-*, *bertilmék* (I): 1. İncinmek, burkulmak.; *bertil-*, *bertilmék* (I): 2. Berelenmek, yaralanmak (DS/1, 2019, s. 637).

bıçılğan

bıçılğan: elde, ayakta ve yeryüzünde olan yarıklıklar. Bk. bıçgıl. I, 519 – 18 (Atalay, 2018, s. 8).

bıçılğan: toprakta, elde ve ayakta görülen çatlaklar 259 / 226 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 584).

bıçılğan (I): a. kadınlar meme uçlarında, çocukların ayaklarında, hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur vs. sebeplerden ileri gelen sulu yara (DS/1, 2019, s. 656).

bıçgu

bıçgu: bıçkı, bıçak. [Rad.; Caf., U.]. I, 13 -11; II, 69 – 27 (Atalay, 2018, s. 88).

bıçgu: bir şeyi kesen alet, balta 10/6, 304 / 251 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 584).

bıçgu: testere (DS/1, 2019, s. 657) *bışkı*: a. ışkın bıçağı (OİYA, 2001, s. 336).

bıkın

bıkın: böğür, boş böğür. Krş.: Rad., Kg. – mıkın. I, 399 – 14 (Atalay, 2018, s. 89).

bıkın: Böğür 201/ 172 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 585).

bıkın: omurga, bel (DS/1, 2019, s. 663).

Bıkın kelimesi Ordu ağzı söz varlığında *bel* ile birlikte ikileme oluşturmakta ve *bel bıkın* şekliyle kullanılmaktadır. Gripte yaşanan kas ağrısı ya da güce dayalı aşırı çalışma sonrasında ortaya çıkan yorgunluk yöre ağzında bu ikilemeyle dile getirilir.

bıldır

bıldır: bıldır, geçen yıl. [İd.]. Krş.: Rad. – bıltır. I, 456 – 27 (Atalay, 2018, s. 89).

bıldır: geçen yıl 229/199 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 585).

bıldır: a. geçen yıl (OİYA, 2001, s. 336, (AA, 2002, s. 119, OAD, 2006, s. 29).

bile

bile: ile, beraber. [Rad., Çağ., Türkm.; Caf., USp.; Müh.; İd.]. I, 44 -2, 82 – 14, 100 – 9, 170 – 17, 237 – 10, 242 – 8, 248 – 6, 354 – 9 (Atalay, 2018, s. 91).

bile: ile; birlikte 34/20 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 586).

bile: zf. birlikte: *Eve bile mi gittiniz?* (DS/6, 2019, s. 4461).

bokla-

bokla-: boklamak, pislemek (Oğuzca). III, 292 - 20 (Atalay, 2018, s. 102).

bokla-: pislemek. 572/471 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 593).

bokla-: pislemek. Bir işi becerememek, başaramamak üstelik işi karıştırmak (Ordu ağzındaki bu şekildeki kullanımı kendi tespitimdir.)

boşan-, boşun-, boşu-, boşandır-, boşat-

boşan-: -kadın - boşamak (Arguca); boşanmak, bağı çözülmek. [Rad., D. Tür., Taran., Kom., Kar.; Caf.; İd.]. II, 142 -14, 142 - 19; *boşu-*: boşalmak; boşanmak, çözülmek, gevşemek; izin verip bırakmak; (Arguca) boşamak. [Caf., T. t., Chaus.]. III, 266 - 13 (Atalay, 2018: 104); *boşat-*: boşaltmak; çözmek; çözülmek, bırakılmak; (Arguca) - kadın-boşatmak. [Rad., Kar., Kom.]. Krş. Rad., Kaz. Buşat-. II, 307-11 (Atalay, 2018, s. 104).

boşan-: (hayvan için) serbest kalmak, bağından kurtulmak. 338/273 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 594); *boşat-*: (çuval, kap vb. için) boşaltmak.412/328 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 595).

boşandır-: serbest bırakmak, bağdan kurtarmak (DS/1, 2019, s. 743).

boşat-: boşaltmak (Ordu ağzındaki bu şekildeki kullanımı kendi tespitimdir.)

Kelimenin *boş+at-* şekli, hâlen Ordu ve yöresinde *Dîvân'*da geçen biçimiyle ve anlamını muhafaza ederek varlığını sürdürmektedir.

62 *gâbi varmış uriye boşadıcak* (OİYA 49/62 s. 221) .

boymul

boymul: boynunda beyazlık olan hayvan, moymul. III, 176-1 (Atalay, 2018, s. 105).

boymul: boynunda ak olan at, koyun vb. 522/422 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 596)

boymul: 1. a. boynu siyah koyun (DS/1:746) 2. a. boynunda beyazlık bulunan hayvan (AA, 2002, s. 120).

Kelimenin, *Derleme Sözlüğü'*ne kaydedilirken farklı bir anlama büründüğü görülmektedir. Ancak Ordu ili ağzı söz varlığı içerisinde -Aybastı ağzında- kullanım şekli *Dîvân* ile birebir aynıdır.

bögür, böğür, bōr

bögür: böğrek, böbrek. [Rad.]. I, 361 - 12 (Atalay, 2018, s. 107).

bögür: böbrek 182/155 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 597).

bögür (II): a. göğüs (DS/1:766); *bōr*: a. böğür, bağır (OİYA, 2001, s. 337).

10 *fağat sol bōründen yemiş, gürşunu yemiş* (OİYA 105/10 s. 264).

bögrül, böğrül

bögrül: böğrü ak olan hayvan. I, 481-17 (Atalay, 2018, s. 107).

bögrül: böğrü ak hayvan 242 / 210 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 597).

bögrül (I): a. yan tarafı beyaz olan sığır (DS/1, 2019, s. 765).

bū, buğ

bu: buğ, buhar, buğu. [Rad. Kaz. Kg. Kom. Bar.; Müh.]. III, 201-19 (Atalay, 2018, s. 109).

bū: buhar, buğu 535 / 437 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 598).

buğ (I): 1. a. Buhar, buğu (DS/1, 2019, s. 778).

buğ

budh: buymak, donmak ve ölmek. III, 439 – 7 (Atalay, 2018, s. 110).

buğ: donup ölmek. 633/529 (Ercilasun, Atalay, 2018, s. 599).

buy-: üşüme, donmak (AA, 2002, s. 121, OAD, 2006, s. 31).

Buğ olarak *Dîvân'* da geçen kelime, Türk dilinin karakteristik bir ses olayı *d>y* değişimine uğrayarak Ordu ağzında sıklık derecesi yüksek şekilde *üşü-* fiilinin eşanlamısı olarak çoğu kez de *üşü-* fiilindeki aşırılığı ifade etmek için kullanılır.

bükri, bögri, bükri, bükri

bügri (*bukri*): eğri bögri. Krş.: Rad. Çağ. – *bükri*.: Rad., Kr., Kom.; İd. – *bükri*. I, 219-26, 420-21 (Atalay, 2018, s. 122).

bükri: (nesne veya insan için) kambur 117/105, 212/182 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 606).

bükri: a. kambur (DS/1, 2019, s. 818, OAD, 2006, s. 31).

bürünçük, bürüncek, bürüneç

bürünçük: bürünçük; kadın baş örtüsü. [Müh.]. Krş.: Rad., Çağ. – *bürünçek*. I, 510-11, II, 151-7 (Atalay, 2018, s. 126).

bürünçük: burnu, burundan aşağısını örten yarım peçe, yaşmak 109/99, 254/223, 342/276 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 607).

bürüncek: a. saç örtüsü (OİYA, 2001, s. 337); *bürüneç*: a. çevre, yazma, baş örtüsü (KİAT, 1994, s. 310).

çal

çal: alaca, kır. [Rad., Tel., Kom., Uyg.; Caf.; Müh.; İd.]. III, 156-26 (Atalay, 2018, s. 132).

çal: alacalı (siyah-beyaz) 513/412 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 612).

çal (VI): 3. a. kül rengi (DS/2, 2019, s. 1047).

42 aççuk *çal* düşmüş (OİYA 56/42 s. 235).

çalpak/çalpalamak

çalpak: kir, pislik. I, 470 – 3; -ış: karışık iş. I, 470 – 3 (Atalay, 2018, s. 133)

çalpak: karışık (iş) 236/205 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 613)

çalpalamak: a. çarkalamak, karıştırmak (OİYA, 2001, s. 339)

Karıştırmak anlamında kullanılan *çalpalamak* fiili, yöre ağzında özellikle yoğurtla ilişkilendirilerek kullanılmaktadır. Yoğurda su eklemek suretiyle hızlı ve özensizce hazırlanan karışım, yörede *ayran çalpağı* olarak adlandırılır. *Dîvân'* da *çalpanç*: sıvık çamur (Atalay, 2018, s. 133), *çalpanç*: sıvık çamur (Ercilasun, Akkoyunlu: 2018, s. 613) şeklinde geçen kelime ile yöre ağzında kullanılan *ayran çalpağı* ifadesi iki karışımın sıvı yoğunluğu dikkate alındığında kelimeler arası anlamsal bir bağdan söz edilebilir.

çepiş

çepiş: altı aylık keçi yavrusu, çepiç. [Rad.; İd., Hou.]. I, 368-13 (Atalay, 2018, s. 141).

çepiş: altı aylık keçi yavrusu 185/158 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 619).

çepiş: a. bir yaşından iki yaşına kadar erkek veya dişi keçi (OAD, 2006, s. 35).

çerlen-, çerlet-, çerle-

çerlen-: vücut ağırlaşmak; ağrılamak, hastalanmak (Atalay, 2018, s. 142).

çerlen-: Hakaniye lehçesinde hastalanmak, bedeni ağırlaşmak 162/141, 388/304, *çerlen-*: iltihaplanmak 388/304 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 619).

çerle- (I) -1: hayvan, zehirli ot yiyerek ölmek (DS/2, s. 1121); *çerlemek*: hayvanın ölmesi (OAD, 2006, s. 36).

çigil-, çıgıl-, çıkıl

çigil-: düğüm sıkıştırılmak, ip düğümlemek. II, 134-5 (Atalay, 2018, s. 151).

çıgıl-: (bohça vb. şeyler ip vb. şeylerle) bağlanmak 334/271 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 621).

çıkıl (II): a. düğümlü, karışık (DS/2, 2019, s. 1167).

çigit/ çığit

çigit: pamuk çekirdeği (Arguca). [Rad., Çağ., D. Tür.]. I, 356 - 11 (Atalay, 2018, s. 151).

çigit: Argu lehçesinde pamuk çekirdeği 179/153 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 624).

çigit (I): a. çekirdek (DS/2, 2019, s. 1209, OİYA, 2001, s. 340).

çokra-, çokraş-/ çokrat-

çokra-: pınarda su ve tencerede bir şey kaynamak. [Rad.]. Krş.: Rad., Kr. - *çokrak*: pınar, kaynak. III, 280 - 22; *çokraş-*: çoğalmak ve dalgalanmak. II, 208 - 18; *çokrat-*: kaynatmak. II, 334 - 3 (Atalay, 2018, s. 156-157).

çokra-: keşkek ve lapa gibi katı yiyecekler kaynamak; pınar kaynamak 567/467; *çokraş-*: (su, insanlar) dalgalanmak 371/29; *çokrat-*: suyu az; baharat ve taneleri çok yiyecekleri kaynatmak (431/337) (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 626-627).

çokra- (I): [cıkırmak] Mide ekşimek, kaynamak; çokramak (II) Tencere içinde yemek kaynamak; *çokraş-* 1. [→ *çokuş-* (I)] 2. Gereğinden fazla çoğalmak.; *çokrat-*: Kaynatmak. pişirmek (DS/3, 2019, s. 1261).

çöm-, çum-, çim-

çum-: insan suya dalmak. [Rad., Kaz.]. Krş.: Rad., Alt., Tel., Leb., Çağ., D. Tür., Taran., Kar. - çom -; İd. -çumgalık: dalgıç. II, 26-24 (Atalay, 2018, s. 160).

çöm-: suya dalmak 202/173, 277/222 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 628).

çimmek (I): yıkanmak (DS/2, 2019, s. 1224, KIAT, 1994, s. 313).

Kelime Ordu ve yöresinde ince ünlülü şekliyle *yıkanmak* ve *yüzmek* anlamını taşımaktadır. *çim-* fiilinden *çim-zir-* fiili de yapılmaktadır.

42 on gündən on güne, yirmi gündən yirmi güne bebēϫde yıka girϫla gendün ϫde kırϫla, *çim* (OİYA 100/42 s. 281).

çutur, çotur, çötür

çutur: huyu kötü. I, 363 – 9 (Atalay, 2018, s. 162).

çotur: kötü huylu 182/ 156 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 627).

çötür: dikenli yer (OİYA, 2001, s. 340).

Kelime, *Dîvân'* da insana dair nitelik bildirmekle görevlidir. Aradan geçen zaman diliminde kelime ince ünlülü biçimiyle Ordu ağzında diken sebebiyle tarıma elverişli olmayan yerleri tarif etmek amacıyla kullanılmaktadır.

çöpür, çübür

çübür: keçi kılı. I, 363-6 (Atalay, 2018, s. 162).

çöpür: keçi kılı 182/155 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 629).

çöpür (II): 1. a. keçi kılı (DS/2, 2019, s. 1291).

em

em: ilaç. [Rad., Alt., Leb., Şor., Soy., Küw., Uyg. Çağ., Koy., Kaç., Sag., Kg.; Caf., T. T., An. İnd., Man.]. Krş. Rab. -im. I, 38-3, 95-13, 407-28; II, 363-19; III, 157-7 (Atalay, 2018, s. 178).

em: ilaç, deva. 31/17, 60/46, 444/347 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 637).

em (I): a. ilaç, merhem (DS/3, 2019, s. 1729).

esrük, esirik

esrük: sarhoş. Bk: esgürük. [Rad., Çağ.; Caf., T. T., An. İnd., Man.; Müh.; İd., Hou.]. Krş.: Rad. - - *esrik*; Rad., Kaz. - *isirik*. I, 105 – 1, 194 – 8, II, 289 – 11, III, 281 – 23 (Atalay, 2018, s. 196).

esrük: sarhoş 44/ 30, 65/51, 106/96 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 646).

esirik: 1. a. Kızgın, öfkeli, sinirli (DS/3, 2019, s. 1783, OAD, 2006, s. 46).

ev-, iw-, îvek, îwet, iwise-, îwiş-, ewiş-, évceklik, evcekik, evetici, evetilemek, evgin

ew-: acele etmek. [Rad. Kr., Uyg., K. B.; İd.]. Krş.: Pek., Yak. -eppey-. I, 168 – 5, III, 183- 19 (Atalay, 2018, s. 206).

iw-: acele etmek (93/87, 525/426), *îvek*: acele eden, aceleci, acelecilik 51/36, 64/51, 73/60, *îwet*: acele 455/358, *îwise-*: acele etmek istemek 141/ 124, *îwiş-* - *ewiş-*: (topluluk) acele etmek 102/94 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 672).

évceklik: a. acelecilik (OİYA, 2001, s. 46); *evcekik*: a. Aceleci (DS/3, 2019, s. 1803); *evetici*: a. Aceleci (DS/3: 1803); *evetilemek*: Acele etmek, acele ettirmek (DS/3, 2019, s. 1812); *evgin*: a. Aceleci (DS/3, 2019, s. 1803).

eşkin, eşkinci, eşkin toprak, eşgin, eşgin, eşgün, işkin,

eşkin: uzun yol. [Rad.]. Krş.: Rad., Çağ., Bar. - işkin: atın tırıs yürüyüşü. I, 109-8; *eşkin toprak*: akıp inen, uğünen toprak. I, 109-9; *eşkinci*: koşa koşa giden at postası. I, 109-9 (Atalay, 2018, s. 199).

eşkin: akıp kayan (toprak ve kum) 67/53; *eşkin*: uzun yol 67/53; *eşkinci*: hızlı posta götüren atlı 67/53 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 647).

eşgin (I): a. atın tırısra rahvan arası yürüyüşü (DS/3, 1994, s. 1791); *eşgin*: Bir nevi at yürüyüşü (KİAT, 1994, s. 319); *eşgün*: a. Atın bir çeşit yürüyüşü (OAD, 2006, s. 46).

ırğa-, ırgal-, ırgamış, ırgan- ırgat-, ırğaş-, ırğala-, ırgalan-

ırğa-: sallamak, ırgalamak. [Rad., Kg.: İd.]. I, 283 - 18, *ırgal-*: sallanmak, ırgalanmak. [Caf., T. T., An. İnd.]. I, 249 - 10, *ırgan-*: ırgalanmak. [Rad., Taran., Çağ.]. I, 254 - 8, *ırğaş-*: sallamakta yardım veya yarış etmek. II, 322 - 1, *ırgat-*: ırgatlamak, sallamak. [Rad., Taran, Çağ.]. I, 362 - 20 (Atalay, 2018, s. 218).

ırğa-: sallamak, silkelemek. 144/125, *ırgal-*: sallanmak, silkelemek 130/114, *ırgamış* 583/478, *ırgan-*: sarsılmak 132/115, *ırğaş-*: sallamakta yardımlaşmak ve yarışmak 585/479, *ırgat-*: 136/118 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 657).

ırgala-: sarsmak, sallamak (DS/4, 2019, s. 2484), (KİAT, 1994, s. 329); *ırgala-*: yerinden oynatmak, hareket ettirmek (OAD, 2006, s. 62); *ırgalan-*: sallanmak (DS/4, 2019, s. 2458).

irteş-

irteş-: araştırma, irdeme; isteme; iş hususunda vakı olan bahis, döğüş, kavga. I, 97-9, 402-20; II, II, 214-5; III, 416-23 (Atalay, 2018, s. 236).

irteş: kavga, düşmanlık 203/173, 373/294, 625/520 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 608).

irteş-: kavga etmek, itişip kakışmak (OAD, 2006, s. 63).

karınla-

karınla-: karnına vurmak. I, 345-27 (Atalay, 2018, s. 271).

karınla-: karnına vurmak. 595/487 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 687).

karınla-: karnına vurmak (Ordu ağzındaki bu şekildeki kullanımı kendi tespitimdir.)

Kelime, Ordu ağzı söz varlığında kavga esnasında kişinin karnına şiddetle vurulmasını anlatmak için kullanılan bir eylemdir. *Karınlamak* fiili, *Derleme Sözlüğü*'nde *direk, duvar vb. şeyler eğilmek, bel vermek* anlamıyla kaydedilmiştir (DS/4, 2019, s. 2664) Kelimenin, *Dîvân*'daki anlamı Ordu ağzında tespit edilmiştir.

kaş, kaş, gaş, gaş

kaş: herhangi bir şeyin kıyısı. [Rad. D. Tür.]. III, 152-25 (Atalay, 2018, s. 271).

kaş: herhangi bir şeyin ucu ve kıyısı 511/410 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 691).

gaş (I): 1. a. dik yamaç uçurum (DS/3, 2019, s. 1933); *gaş*: a. Kaş, bayır (AA, 2002, s. 133); *kaş* (I): 1. a. Sarp, kayalıklar uçurum (DS/4, 2019, s. 2677); *kaş* (I): 2. a. Tepe, dağ (DS/4, 2019, s. 2678); *kaş*: a. Dağın tepesi, tümsek yar (OAD, 2006, s. 65).

Kelimenin geçen zaman dilimi içerisinde anlamında değişiklik meydana gelmiş; kelime, kıyı anlamından uçurumun, bayırın, sarp yerin tarifini tespitine dayanan bir anlama dönüşmüştür.

kavut, kagut

kagut: kavut, darıdan yapılan bir yemek. Bk: kavut. Krş.: Rad. -kavut; İd. -kavut. I, 406-5; III,163-2 (Atalay, 2018, s. 251).

kavut: akdarı unu, yağ ve şekerle karıştırılıp yenilen lohusa yemeği 516/415 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 694).

kavut (I): 1. a. kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununun şeker ya da tatlı yemişle karışımı, helva (DS/4, 2019, s. 2695).

kayır

kayır: kum (Oğuzlarca); kaba topraklı yer (Ö. Türklerce), [Rad., Soy.; İd.]. I, 158-27, III, 165-19, 165-20 (Atalay, 2018, s. 285).

kayır: kum; yumuşak zeminli toprak 90/81, 517/416 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 695)

kayır (I): 6. a. Çakıl taşı (DS/4, 2019, s. 2701).

Kelime, zeminle ilgili bilgi verme maksadıyla Ordu ağzında da varlığını sürdürmektedir. Ancak kelimenin anlamında bir farklılaşma söz konusudur.

kesek, kisek, kesik, kesük, keski, kesgü

kesek: kesik, parça. Bk. kes. [Rad., Taran., Çağ., D. Tür., Kar.]. Krş.: Rad., Kaz., Tob. – *kisek*; Caf. – *kesek*: bir ilaç adı: Müh. – *kesik*: çocuksuz; İd. – *kesük*: harem ağası. I, 14 -15, 391 – 23; *kesgü*: kesecek nesne. [Rad., Tel.]. Krş.: İd. – keski. I, 13-15 (Atalay, 2018, s. 305)

kesek: bir şeyin parçası 11 / 6, 197 / 169; *kesgü*: kesmek için kullanılan (nesne) 10/6 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 706).

kesek: a. Parça (AA, 2002, s. 144), *kesgü*: a. Keski (OİYA, 2001, s. 350) .

Kelime, *Türkçe Sözlük*'te, 1. isim Bel, çapa veya sabanın topraktan kaldırdığı iri parça, 2. isim Tezek, 3. isim Çimen yapmak için üzerindeki otuyla birlikte çıkarılmış çayır parçası anlamlarındadır (2009, s. 1142) Ordu ağzı söz varlığında büründüğü anlam *Dîvân*'la birebir uyuşmaktadır. Kelime, kesilerek küçültülmüş odun parçalarına verilen adı karşılamaktadır.

kiçi-, kiçin-, kiçit-, gici-, giciş-

kiçi-: kaşınmak, gicişmek. [İd.]. Krş.: Rad., Tel. – *kiçi-*. III, 259 – 9 (Atalay, 2018, s. 328)

kiçi-: kaşınmak. 558/460; *kiçin-*: (vücut) kaşınmak. 345 / 278; *kiçin-*: (kadın için) fuhuş yapmak istemek. 345 / 278; *kiçit-*: kaşıtmak. 416 / 326 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 719).

gici- (I): 5. kuvvetle cinsî istek duymak (kadınlarda) (DS/3, 2019, s. 207); *gicimek*: kaşınmak, tahrik olmak (Küçük, Ateş, 2017, s. 236).

İlgili maddedeki fiil, Ordu ağzı söz varlığında Ercilasun ve Akkoyunlu'nun çalışmasında kelimeye yükledikleri anlamlarla yaşamaktadır. Aşırılığa kaçan davranışlar sergileyen ergen kız çocuklarına yönelik yaşlı bayanlar tarafından söylenen uyarı maksatlı genellikle soru ekiyle kullanılan çekimli eylemdir.

kip

kip: kalıp, benzer, öğür (Oğuzca). Krş.: Rad., Alt., Tel., Leb., Şor. – kep; Rad., Alt., Tel., Taran., Kar. – kem: zaman, ölçü. III, 119-26, 119-28 (Atalay, 2018, s. 330).

kip: kalıp 494 / 396 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 721).

kip: sağlam, dayanaklı (DS/4, 2019, s. 2875, OAD, 2006, s. 68).

kirik-

kirik-: kirlenmek. Bk.: kirlen- [Rad., Kg.] (Atalay, 2018, s. 331).

kirik-: kirlenmek; kir galip gelmek. 327/266 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 721).

kirik:- paslanmak (Ordu ağzındaki bu şekildeki kullanımı kendi tespitimdir.)

Yöre ağzında paslanmak fiiline karşılık olan *kirikmek* kelimesi, metal ve benzeri eşyalarda meydana gelen kimyasal değişimi belirtme anlamı ile sınırlıdır.

koğşak, koğşak

koğşak: gevşek, çürük. Krş.: Rad., Çağ. -kawşak. I, 474-24 (Atalay, 2018, s. 339).

koğşak: içinde gevşeklik ve çürüklük olan 239/207 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 725).

koğşak: a. eskimiş, gevşemiş, yıkılmaya yüz tutmuş eşya, yapı (DS/4, 2019, s. 2597).

ma, mah, me, meh

ma: “al, işte” anlamına gelen bir kelime. Bk.: mah, meh. [Rad., Uyg.; Caf., USp.]. III, 213 - 21; mah: “işte, mah, al” anlamına gelen bir şey verildiği zaman söylenen bir kelime. Bk.: ma, meh. III, 118 - 3, 118 - 11 (Atalay, 2018, s. 405).

ma, mah: “işte şurada, al” anlamında gösterme edatı. 538/440; *mah*: “işte orada, al” anlamında bir gösterme edatı 493 / 395, 496 / 396 / 538 / 440 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 761).

ma: e. kuvvetlendirme edatı (AA, 2002, s. 145, Küçük, Ateş, 2017: 339); *me (I)*: 1. Ünl. Al, buyur (DS/4, 2019, s. 3147, AA, 2002, s. 145); *me (II)*: e. İşte (DS/4, 2019, s. 3098); *me*: ünl. Al, işte (OAD, 2006, s. 72); *meh -1*: al, buyur (DS/4, 2019, s. 3147); *meh -2*: e. işte (DS/4, 2019, s. 3098).

okı-, oku-

okı-: okumak; çağırmak. [Rad. Çağ; Caf., USp., P. P., T. T., An. İnd., U.; İd.]. Krş.: Rad., Kg., Kkg., Komd., Çağ., D. Tür., Kr.; Müh - oku - ; Rad., Kaz. - ukı -. III, 254 - 11 (Atalay, 2018, s. 430).

okı-: çağırmak 556 / 459 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 772).

oku-: düşün, mevlit vb. yerlere çağırmak (DS/5, 2019, s. 3278).

ötgür-, ötür-

ötgür-: ötürmek, sürdürmek; göndermek; bir şeyi bir şeyin içinden öteye geçirtmek. Krş.: Rad., Alt., Tel., Kkg., Uyg.: Caf., P. P. U., USp., T.t., An. İd.- ötkür-; Rad., Çağ., D. Tür., Taran., Kar. - ötker -. I, 227 - 3 (Atalay, 2018, s. 468).

ötgür-: ishal yapıp (mideyi) boşaltmak. 120/107 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 792).

ötür- (I): ishal, sürgün olmak (DS/5, 2019, s. 3361).

Eski Oğuz Türkçesi döneminde ikinci ve daha sonraki hecelerin başında bulunan ince ve kalın g'lerin ermesi olayı *ötürmek* fiilinde de görülmektedir. Kelimenin anlamı, bölgede ishal olmakla sınırlıdır.

örk, örkle-

örk: yular, at tavlansı. I, 43 - 2; *örkle-*: örkleme, sıkı sıkıya bağlamak. III, 443 - 18 (Atalay, 2018, s. 463)

örk: hayvan yuları ve at tavlansı 33 / 20; *örkle-*: (atı tavlada köstekle) kösteklemek 635/531 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 789).

örk (I): 1. a. hayvanları bağlamaya yarayan kalıp ip ya da zincir (DS/5, 2019, s. 3349), (OİYA, 2001, s. 352); *örkle-*: Hayvanı otlaması için uzunca bir iple çayıra bağlamak (DS/5, 2019, s. 3350, OİYA, 2001, s. 352).

saplık

saplık: saplık; kılıç veya bıçak gibi şeylere sap olmaya yarayan nesne. I, 470 - 14 (Atalay, 2018, s. 489).

saplık: sap yapmaya uygun malzeme; sap 236 / 205 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 804).

saplık: balta, çapa ve benzeri araçlara sap yapmakta kullanılan odun (DS/5, 2019, s. 3544).

sāw, sav

saw: söz, haber, salık; mektup; risale; atalar sözü; darbimesel; kıssa, hikâye, tarihsel şeyler.[Rad., Uyg.; Caf., P. P., T. T., An. İnd., USp, Man, U.; İd.]. Krş.: Yaz. -sab, sap; Rad., Uyg.- sap (Atalay, 2018, s. 498).

sāw: mektup (risa:le) 512/411 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 810).

sav (I): 4. a. Mektup (DS/5, 2019, s. 3553, OAD, 2006, s. 80).

Kelime, *Türkçe Sözlük*'te 1. İleri sürülerek savunulan düşünce, iddia, dava; 2. Tanıtlanması gereken önerme, tez; 3. Haber, söz; 4. Atasözü anlamları taşımaktadır. Kelimenin *Sözlük*'teki (2009) üçüncü anlamı ile ağızlardaki anlamı arasında bir bağ kurulabilir (2009: 1710)

sırı-

sırı-: Pisleme, siymek, sık dikişle dikmek. Krş.: Rad., Tel., Kaz. -sır-. III, 262-22 (Atalay, 2018, s. 517).

sırı-: Sık dikişle dikmek. 559/461 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 820).

sırı- (I): 2. Sağlam ve sıkıca dikmek, çitirmek (DS/5, 2019, s. 3618).

tam

tam: Duvar, dam, kale. [Rad., Uyg., Sag., Taran., Çağ., D. Tür., Kg., Kkg., Kaz; Yaz.; Caf. T. T., An. İnd.; Müh.; İd.]. I, 153 - 10, 172 - 22, 176 - 14, 214 - 8, 270 - 17, 348 - 23, 398 - 11; II, 22-17, 44- 11, 108 - 6, 147 - 26, 174 - 20, 177 - 26, 242 - 7, 325 - 20, 354 - 1; III, 32 - 17, 54 - 6, 57 - 19, 74 - 22, 81 - 22, 82 - 19, 93 - 15, 157 - 6, 267 - 24, 306 - 14 (Atalay, 2018, s. 566).

tām - tam: duvar, sur 36 / 22, 87 / 79, 96 / 89, 98 / 91, 115 / 103, 139 / 121, 176 / 150, 201 / 171, 275 / 240 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 850).

tam (I): 1. Hayvanların barındıkları ve yemlerinin konulduğu yer: Koyun tamda doğurmuş (DS/6, 2019, s. 4738); *tam (I)*: 1. a. Ahır (DS/5, 2019, s. 3818, AA, 2002, s. 154); *tam*: 1. a. Dam, ufak kulübe, oda (OAD, 2006, s. 85, KİAT, 1994, s. 347); 2. a. Oda, küçük yapı (OİYA, 2001, s. 356).

temre, temrevü, temro, temroğ, temregü

temregü: temreği. Krş. Rad. - temreği; Rad., Tob. - temreü (Atalay, 2018, s. 597).

temregü: temreği (deri hastalığı) 246 / 215 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 867).

temre: a. Bir çeşit deri hastalığı (DS/5, 2019, s. 3878); *temrevü*: a. Bir çeşit deri hastalığı (DS/5, 2019, s. 3878); *temro*: a. Bir çeşit deri hastalığı, *temriye* (DS/6, 2019, s. 4752); *temroğ*: a. Bir çeşit deri hastalığı (DS/5, 2019, s. 3878).

tepre-

tepre:- tepremek, kımıldamak (Atalay, 2018, s. 602).

tepre:- hareket etmek (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 870).

debreş:- nüksetmek, tepreşmek, tekrarlamak (DS/2, 2019, s. 1396).

teşik, teşükle-, deşük

teşik: obur, karnı dolduğu halde gözü doymayan kişi. Bk.: *teşükle*-, I, 387 - 15 (Atalay, 2018, s. 607).

teşik: obur; karnı doyup gözü doymayan kimse 195/167 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 872).

deşük: a. şişman (DS/2, 2019, s. 1437).

tonuz, tonğuz, doñuz

tonğuz: domuz. [Rad. Çağ. Kom.; Caf., U. USp.; Müh.; Rab.; İd.]. Krş.: Rad. Taran. - tonğus. I, 304 - 3, 346 - 14; II, 343 - 18; III, 363 - 15, 394 - 2 (Atalay, 2018, s. 640)

tonuz: domuz (*Susacrofa domestica*) 153 / 133, 241 / 210, 435 / 340, 603 / 495, 615 / 511 (Ercilasun, Akkoyunlu; 2018, s. 892).

doñuz: a. Domuz (AA, 2006, s. 126).

Kelime Ordu ağzı söz varlığında günümüzde de *Dîvân*'da geçtiği şekliyle kullanılmaktadır. Kelime ölçünlü dilde değişikliğe uğramasına rağmen ağızlarda bin yıl önceki şeklini korumuştur.

tönđer-, tönğđer-, dönder-

tönğđer:- döndermek, altını üstüne getirmek. Krş.: Rad., Çağ. -tönğter -. III, 397 - 16 (Atalay, 2018, s. 645).

tönđer:- (bir şeyi) ters çevirmek. 617 / 512 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 896).

dönder:- Döndürmek, çevirmek (OAD, 2006, s. 41).

Töş, döş

töş: döş, göğsün başı. [Rad., Alt., Tel., Leb., Şor., Küw., Taran., Kg., Çağ., Kar., Kom.: Müh.; İd.]. III, 125-11, 346-14 (Atalay, 2018, s. 647).

töş: döş, göğsün başı, göğüs 497/399, 595/487 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 897).

döş (V): 1. a. Göğüs, bağır (DS/2, 2019, s. 1589), (OİYA, 2001, s. 342).

tuş-, tuşgur, tuşur-, tuşgıl-, tuş kıl-, tüşlen-

tuş:- kavuşmak, rastlama, yetişmek. Bk.: *tuşgur*-, *tuşur*-. [Caf., P. P., USp.; İd.]. II, 13 - 1; *tuşgıl*:- I, 26 - 15; *tuş kıl*:- kavuşmak, inmek. Bk.: *tüşlen*-, III, 17 - 10 (Atalay, 2018, s. 659)

tuş:- (birini) bulup görmek. 270 / 236, *tuşgıl*:- 19 / 9 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 903).

Kelime Ordu ağzı söz varlığında “duş gelmek” şeklinde daha çok birleşik fiil olarak “birine rastlamak, denk gelmek” anlamında kullanılmaktadır. Kelime, *Dîvân*'daki anlamıyla *Dede Korkut*'ta da geçmektedir. [9] *kaçan haber virse gerek. Şudan kiçdi, bu kez bir kurda tuş [10] oldı* (Özsoy, 2017, s. 90).

ügrî-, ügrî-, ürü-

ügrî-: sallamak, kımıldatmak; birisine karşı yaltaklanarak hilesini saklamak. Krş.: Rad. Çağ. - ögrî-. I, 275 - 13 (Atalay, 2018, s. 709).

ügrî-: (beşik vb. şeyleri) sallamak; savurup oynatmak; mecazen yaltaklanarak hileyi gizlemek 140 / 123 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 930).

ürü- (I): Sallanmak (DS/6, 2019, s. 4062).

yaramsın-, yaramsuğ

yaramsın-: dalkavukluk etmek. II, 260 - 10; II, 263 - 12 (Atalay, 2018, s. 748).

yaramsın-: yaltaklanmak. 398/310 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 953).

yaramsuğ: a. dalkavuk (AA, 2002, s. 158).

ye mü

yemü: “bu sözü kabul ettin mi? söylediğimi yapmak için kafana koydun mu?” anlamına bir kelime. Bk: yeh-mü. III, 26 - 14, 26 - 17 (Atalay, 2018, s. 772).

ye mü: Tamam mı, e mi (KM: “bu sözü kabul ettin mi, sana emredileni yapmak için onu aklında tuttun mu” anlamında bir edat; “görürsün” anlamında) 211 / 182, 455 / 358, 549 / 449 -> ye nü (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 966).

Ordu ağzı söz varlığı üzerine yapılan ağız belgelerini taradığımızda *ye mü*, *ye mi* ifadesinin kayıtlara geçirilmediğini görmekteyiz. Bu ünlem gerek Atalay gerekse Ercilasun'un açıkladığı şekliyle Ordu ağzı söz varlığı içinde tembih amaçlı uyarı sözlerini ifade etmekte kullanılmaktadır.

yelne-, yelne-, yenne-, yen

yelne-: memesi dolup sarmak. III, 310-19 (Atalay, 2018, s. 770).

yelne-: kısarak memesi doğum sırasında dolmak, memeye süt gelmek 580/477, 584/479 (Ercilasun, Akoyunlu, 2018, s. 965).

yenne-: Hayvan, doğuracağına yakın memesi, üreme organı büyüme (DS/6, 2019, s. 4249); *yen*: doğurması yaklaşan hayvanın şişkin memesi (OAD, 2006, s. 93).

yörge-, yörgek, yörek

yörge-: sarmak. [Rad., Çağ., Taran., D. Tür.; Caf., U.]. III, 307-19; *yörgek*: örtü. Krş.: Rad., Taran. -*yörgek*: çocuk kundağı. II, 289-2 (Atalay, 2018, s. 805).

yörge-: sarmak 578/476 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 983).

yörek (I): 1. a. Çocuğun değirmenden düşmemesi için, yorganın üstünden beşiğe bağlanan bez bağ (DS/6, 2019, s. 4311, OİYA, 2001, s. 359); *yörek*: a. Beşik bağı (OAD, 2006, s. 93).

Kelime yöre ağzında isim hâliyle varlığını sürdürmektedir. İkinci heceden itibaren hece başlarında görülen g'lerin erime hadisesi *yörek* kelimesinde de meydana gelmiştir.

yumuş

yumuş: hizmet, vazife; elçilik, iki ve ikiden artık kimse arasında elçilik. [Rad., Bar., Uyg., Kar.; Caf., T. T., U.: İd.]. III, 12 - 3. *yumuşçı*: melek. Krş.: Rad. Uyg.; İd. - *yumuşçı*: işte kullanılan uşak. III, 12 - 10 (Atalay, 2018, s. 814).

yumuş: iki veya daha fazla adam arasındaki haberleşme, haber götürüp getirme 449/353 (Ercilasun, Akkoyunlu, 2018, s. 988).

yumuş: a. ödünç alınan şey (OİYA, 2001, s. 359).

Kelime, geçmişten günümüze Ordu yöresi ağızlarında her dönemde kullanılmıştır. Kelimenin anlamı, özellikle kırsal kesim başta olmak üzere yörede yaşayan neredeyse her yaş grubu tarafından bilinmektedir.

Sonuç

Dîvânü Lugâti't-Türk, muhtelif Türk boylarının ağız özelliklerini yansıtan önemli kaynaktır. Bu çalışmada ortaklık tespit edilen kelimeler 72 maddede toplanmıştır. Aynı kökten türetilen kelimelerin sayımına gerek görülmemiştir. Bunlara ek olarak varlığını devam ettiren kelimeler üzerinden istatistikî bir değerlendirme de yapılmamıştır. Ordu ağzı üzerine yapılacak bundan sonraki akademik çalışmalarda varlığı tespit edilebilecek Eski ve Orta Türkçe dönemine ait kelimelerin varlığı tarafımıza ait nisbî hesaplamaları değiştirecektir. Bu sebeptendir ki çalışma sayısal veriler üzerine temellendirilmemiştir.

Dîvânü Lugâti't-Türk'te geçen *mah*, *kip*, *okı-*, *örk*, *tam*, *tuş*, *yumuş*, *ma*, *mah* gibi birçok kelimenin günümüz Ordu ağzı söz varlığında eserde geçtiği şekliyle varlığını sürdürmesi dikkat çekicidir. Bu husustan hareketle halk dilinde meydana gelen değişim hızının bir kez daha sorgulanması gerekmektedir. Bir dildeki hızlı değişim, halk dilinde mi yazılı dilde mi gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Eski ve Orta Türkçe döneminin birçok gramatikal ögesi ile o dönemlerin söz varlığına ait çok sayıda kelimenin Türkiye Türkçesi ağızlarında tespit edilebiliyor olması Türk dilindeki değişim sürecinin değerlendirilmesine olan bakış açısına bir katkı sunacaktır.

Bokla-, *boşat-*, *karınla-*, *kirik-* kelimelerine Ordu ağzı üzerine yapılan çalışmalarda rastlanılmamıştır. Bu kelimeler, Ordu ağzı söz varlığında *Dîvânü Lugâti't-Türk*'teki kullanım özellikleriyle yöre halkı tarafından kullanılmaktadır.

Dîvânü Lugâti't-Türk ve Ordu ağzında geçen *bekitmek*, *belinlemek*, *bıçılğan*, *bıldır*, *gicişmek*, *kaş*, *kip*, *sırımak* gibi kelimeler, *Türkçe Sözlük*'te belirtilmiştir.

Eski ve Orta Türkçe'nin söz varlığı ile Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan karşılaştırma-benzerlik içerikli çalışma Türk dilinin söz varlığını ortaya koymak adına alanyazına katkı sağlayacaktır.

Kısaltmalar

ADD Ana Dilden Derlemeler, **AA** Aybastı Ağzı, **Alt.** Altay diyaleği, **An.** İnd. Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der T. T. T. (Bang -v. Gabain), **Az.** Azerbaycan diyaleği, **Bar.** Barara diyaleği, **Caf.** Uygur Sözlüğü (Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu) **Çağ.** Çağatay diyaleği **Chaus.** Chaustuanift (v. Le Coq), **D. Tür.** Doğu Türkistan diyaleği, **Der.:** (D. D.) Türkiye'de halk ağzından Söz Derleme Dergisi, **DS:** Derleme Sözlüğü, **Hou.** Houtsma Glassar, **İd.** Kitab -el- İdrâk lil -lisan- il- Etrâk (Ebu Hayyan), **K.B.** Kutadgu Bilig, **Kaç.** Kaç (Kaş) diyaleği, **Kar.** Karayım diyaleği, **Kaz.:** Kazan diyaleği, **KİAT** Kuzey-Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, **Kg.** Kazak-Kırgız diyaleği, **Kkg.** Kazak-Kırgız diyaleği, **Kız.** Kızıl diyaleği, **KM:** Kaşgarlı Mahmut, **Koy.** Koybal diyaleği, **Kom.** Koman diyaleği, **Komd.** Kumandu diyaleği, **Kr.** Kırım diyaleği, **Küw.** Küreik diyaleği, **Man.** Türkische Manichaica aus Chotscho I-III (v. Le Coq), **Leb.**

Lebed diyaleği, **Müh.** İbni Mühenna Lügati, **OİYA** Ordu İli ve Yöresi Ağzı, **OAD** Ordu Ağzı Derlemeleri, **P. P.** Toung ao -1914- İki Kardeş hikayesinin Uygurcası (Paul Pelliot), **Rab.** Kısası Rabguzî, **Rad.** Versuch eines Wörterbuches der- Türk Dialekte (Radloff), **Sag.** Sagay diyaleği, **Soy.** Soyon diyaleği, **Şor.** Şor diyaleği, **T. T.** Türkische Turfan Texte I-VI (Bang-v. Gabain-Rahmeti), **Taran.** Tarançı diyaleği, **Tel.** Teleüt diyaleği, **Türkm.** Türkmen diyaleği, **Tob.** Tobol diyaleği, **U.** Ugurica I-IVMüller-v. Gabain), **USp.** Uigurische Sprachdenkmäler (Radloff-Malof), **Uyg.** Uygur diyaleği, **Yak.** Yakut diyaleği, **Yaz.** Orhon Yazıtları (Thomsen, Radloff vb.)

Kaynakça

- Akkoyunlu Z. ve Ercilasun A. B. (2018). *Divânü Lügâtî't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: TDK Yayınları.
- Atalay B. (2018). *Divanü Lûgat-it Türk Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın M. (2002). *Aybastı Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bacaklı Y., Kapağan E. ve Kundakçı M (2016). Divanü Lügati't-Türk'ün Yazılma Amacı Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 3259-3267.
- Buran, A. (2011). Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*, 6(1), 42-54.
- Caferoğlu, A. (1994). *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: TDK Yayınları.
- Crystal, D. (2007). *Dillerin Katli* (Çev. Gökhan Cansız). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Çebi, S. (2006). *Ordu Ağzı Derlemeleri*. Ordu: Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Derleme Sözlüğü* (2009). I-VI C. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaplan, M. (2010). *Dil ve Kültür* (26. baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karahan, L. (2014). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Köksel, B. (2009). Divanü Lügat't-Türk'te Yer Alan Efsaneler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 262-269.
- Küçük, S. ve Mümin, A. (2017). *Ordu Ağzı Söz Varlığı*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.
- Özsoy, B. S. (2017). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.